

การเผยแพร่บทความ

กลยุทธ์การสร้างสรรคนวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ เชียงแสนบุญ และการตลาดเชิงกิจกรรมจากการปฏิบัติการร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในแหล่งท่องเที่ยววัดของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (Strategies for Creating Value Added Innovation towards Dhamma and Merit- Making Tourism and Event Marketing from Participatory Action with Stakeholders of Temple Destinations in Ayutthaya Province)

Asst. Prof. Dr. Jirawat Anuwichanont* Assoc. Prof. Sirivan Serirat*

Assoc. Prof. Supada Sirikudta** Dr.Widchaporn Taipjutorus***

*Graduate School, Suan Dusit Rajabhat University

** Faculty of Social Sciences, Srinakharinwirot University

*** Rajamangala University of Technology Phra Nakhon

บทคัดย่อ Abstract

แผนงานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ (1) เพื่อสร้างกลยุทธ์การสร้างสรรคนวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ เชียงแสนบุญ และการตลาดเชิงกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยววัดของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (2) เพื่อสร้างสรรคนวัตกรรมการเรียนรู้ศีล สมาธิ ปัญญา โดยใช้โครงการ “ไปโพธิ์แห่งความดี โพธิ์เงิน (ช่วยให้ตัด) โพธิ์ทอง (ดีให้ต่อ) และโพธิ์แก้ว (การทำจิตใจให้ผ่องใส)” (3) เพื่อสร้างสรรคนวัตกรรมการเรียนรู้ธรรมด้วยเพลงธรรม และ (4) เพื่อสร้างสรรคนวัตกรรมการเรียนรู้ธรรมและเสริมสร้างทัศนคติโดยใช้สื่อดิจิทัลและสื่อสิ่งพิมพ์

โครงการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ และปริมาณ โดยการวิจัยทั้งเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างสรรคนวัตกรรมมูลค่าเพิ่ม ส่วนเครื่องมือในการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างในโครงการวิจัยนี้ ประกอบด้วย ผู้ตอบแบบสอบถาม 200 คน สำหรับโครงการไปโพธิ์แห่งความดี 95 คนสำหรับโครงการการเรียนรู้ธรรมด้วยเพลงธรรม และ 275 คนสำหรับโครงการสื่อดิจิทัลและสื่อสิ่งพิมพ์ ตามลำดับ การสุ่มตัวอย่างแบบสะดวกถูกใช้ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณประกอบด้วยสถิติเชิงพรรณนา เพื่ออธิบายข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะของกลุ่มตัวอย่างซึ่งประกอบด้วย ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอนุมาน เพื่อทดสอบสมมติฐานโดยใช้สถิติการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุ

ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า

- ความตั้งใจปฏิบัติละเว้นสิ่งที่ไม่ดีในอนาคต (โพธิ์เงิน) ด้านมโนกรรม ด้านวจีกรรม และด้านกายกรรม มีผลต่อความตั้งใจปฏิบัติในอนาคต การกระทำความดี (โพธิ์ทอง) ด้านการปฏิบัติธรรม และด้านการทำบุญ/ทำทาน
- ความตั้งใจปฏิบัติการทำความดีในอนาคต (โพธิ์ทอง) ด้านการปฏิบัติธรรม การทำบุญทำทาน การฝึกสติ มีผลต่อความตั้งใจปฏิบัติแผ่เมตตาในอนาคต (โพธิ์แก้ว)

- ความรู้ความเข้าใจใน (1) เพลงธรรม/บทสวด (2) หนังสือรู้ตัวทั่วพร้อมฯ (3) หนังสือคติธรรมฯ (4) แผนที่ประกอบความจริงเสริม (5) หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (6) หนังสือมัลติมีเดีย มีผลต่อความพึงพอใจโดยรวม

- ความพึงพอใจโดยรวมต่อ (1) เพลงธรรม/บทสวด (2) หนังสือรู้ตัวทั่วพร้อมฯ (3) หนังสือคติธรรมฯ (4) แผนที่ประกอบความจริงเสริม (5) หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (6) หนังสือมัลติมีเดีย มีผลต่อการยอมรับโดยรวมของเพลงธรรม/บทสวดในการนำไปปฏิบัติ

จากผลการวิจัยเชิงคุณภาพและปริมาณมาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ เชิงแสงบุญ และการตลาดเชิงกิจกรรมจากการปฏิบัติการร่วมกับ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในแหล่งท่องเที่ยววัดของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา นั้น จะมุ่งเน้นการดำเนินการโครงการ (1) “ใบโพธิ์แห่งความดี” (2) เพลงธรรม/บทสวด (3) หนังสือรู้ตัวทั่วพร้อมฯ (4) หนังสือคติธรรมฯ (5) แผนที่ประกอบความจริงเสริม (6) หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (7) หนังสือมัลติมีเดีย โดยนวัตกรรมดังกล่าวมุ่งหวังที่จะปลูกฝังหลักศีล สมาธิ ปัญญา พร้อมทั้งหลักคำสอนอื่น ๆ ทางพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหลักธรรมในการปฏิบัติธรรมให้กับนักท่องเที่ยว ยิ่งไปกว่านั้น สื่อดิจิทัล สื่อมัลติมีเดีย และแอปพลิเคชันผ่านมือถือ ยังถูกใช้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัด การท่องเที่ยวเชิงธรรมะ เชิงแสงบุญ และการตลาดเชิงกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยววัดของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

บทนำ Introduction

ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปรกการให้เป็นแหล่งมรดกโลกในปี พ.ศ. 2534 ด้วยหลักเกณฑ์มาตรฐานข้อที่ 3 คือ (1) เป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ที่หาได้ยากยิ่ง (2) เป็นหลักฐานแสดงขนบธรรมเนียม ประเพณี (3) อารยธรรม ซึ่งยังคงหลงเหลืออยู่ หรืออาจสูญหายไปแล้ว (สำนักงานความสัมพันธ์ต่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2557) พระนครศรีอยุธยามีจำนวนถึง 504 แห่ง (สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2555) วัดส่วนใหญ่มีประวัติศาสตร์และเป็นแหล่งท่องเที่ยวมรดกโลก ดังนั้นวัดจึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในการเผยแพร่ธรรมะ/ปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนาและเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการทำบุญทำทาน/ไหว้พระแสงบุญด้วย

จากโครงการย่อยที่ 1 ได้ศึกษาถึง การรับรู้และความคาดหวังที่เป็นที่ต้องการของนักท่องเที่ยว/ผู้ปฏิบัติธรรมในพระนครศรีอยุธยา รวมทั้งปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อความพึงพอใจโดยรวมและแนวโน้มพฤติกรรมของ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 คือ กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มาทำบุญ/ทำทาน/ไหว้พระ ส่วนกลุ่มที่ 2 คือ กลุ่มผู้มาปฏิบัติธรรม และเมื่อนำผลการวิจัยจากโครงการย่อยที่ 1 มาบูรณาการร่วมกับโครงการย่อยที่ 2 ได้กิจกรรมภายใต้ความร่วมมือกับภาครัฐ สถานศึกษาและชุมชน และนวัตกรรมเพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ เชิงแสงบุญ และการตลาดเชิงกิจกรรม ได้แก่ โครงการใบโพธิ์แห่งความดี โครงการการใช้เสียงเพลงสอนธรรม นวัตกรรมการเรียนรู้ธรรมด้วยนวัตกรรมดิจิทัล ฯลฯ

จากผลการวิจัยในโครงการย่อยนั้นนำมาสร้างสรรค์นวัตกรรมมูลค่าเพิ่มการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ/ปฏิบัติธรรม/แสงบุญ/ทำบุญ/ทำทาน ไหว้พระ รวมทั้งการสื่อสารการบูรณาการ และการตลาดเชิงกิจกรรม จากการปฏิบัติร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพระนครศรีอยุธยา โดยใช้หลักการ

เรียนรู้ธรรมตามทฤษฎีเรียนรู้ (Learning process) โดยมีสิ่งกระตุ้นจากการสื่อสารการตลาด และกิจกรรมการตลาดอื่นๆ ให้เกิดการตอบสนอง (Solomon, 2018, p. 131)

นอกจากนี้เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมการเรียนรู้ศีล สมาธิ ปัญญา โดยใช้โครงการ “ไปโพธิ์แห่งความดี โพธิ์เงิน (ข้าวให้ตัด) โพธิ์ทอง (ดีให้ต่อ) และโพธิ์แก้ว (การทำจิตใจให้ผ่องใส)” เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวเชิงธรรมและการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน รวมทั้งการใช้หลักศีล สมาธิ ปัญญา (พระธรรมโกศาจารย์, 2559, น. 53-60) โดยให้นักท่องเที่ยวที่ตอบแบบสอบถามเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Learning by experience) (Schiffman & Wisenblit, 2015, p. 48) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดการยอมรับ (Adoption process) (Belch & Belch, 2015, p. 159) ซึ่งส่งผลต่อความตั้งใจทำความดีในอนาคต (Schiffman & Wisenblit, 2015, p. 48)

นวัตกรรมการสอนธรรมด้วยเสียงเพลงใช้หลักนวัตกรรมเชิงธรรม เริ่มต้นด้วยให้รับฟังและหรือร้องเพลงธรรมตาม เพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรง (Learning by experience) (Schiffman & Wisenblit, 2015, p. 48) ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ส่งผลต่อเนื่องไปยังความพึงพอใจ และการยอมรับหลักธรรมจากเสียงเพลงนั้น (Belch & Belch, 2015, p. 159)

นวัตกรรมการเรียนรู้ธรรมและเสริมสร้างทัศนคติโดยใช้สื่อดิจิทัล และสื่อสิ่งพิมพ์ 4 ชนิด ได้แก่ (1) หนังสือ รู้ตัวทั่วพร้อม การปฏิบัติธรรมที่ทำได้ใน ชีวิตประจำวัน (2) หนังสือ คติธรรมที่ นำการ ปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวัน (3) แผนที่วัดมเหยงคณ์ (4) หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-book) (5) หนังสือ ประกอบความจริงเสริม (Augmented Reality) โดยการนำสื่อเหล่านี้ไปใช้กับ นักท่องเที่ยว/ผู้บริโภคร เพื่อวัดความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึก และแนวโน้มพฤติกรรม การนำไปปฏิบัติ ในอนาคต ซึ่งใช้หลักการสิ่งกระตุ้นที่เป็นสื่อเพื่อให้เกิดการตอบสนอง (Stimulus response model) (Kotler & Kenler, 2016, p. 187) เพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรงจากการใช้สื่อ นั้น แล้ววัดการรับรู้ โดยใช้ทฤษฎีการเกิดทัศนคติ 3 ประการ (Schiffman & Wisenblit, 2015, p. 158)

ด้วยนวัตกรรมดังกล่าวข้างต้นจะสามารถสร้างสรรค์มูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวเชิง ธรรม/ปฏิบัติธรรม การแสวงบุญ/ทำบุญ ทำทาน ไหว้พระ อีกทั้งการจัดกิจกรรมการตลาดต่างๆ ระหว่างวัดกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทำให้เกิดการประยุกต์ใช้การท่องเที่ยวเชิงธรรม/ปฏิบัติธรรม ส่งผลต่อเนื่องให้เกิดความรู้ความเข้าใจ การเรียนรู้ การปฏิบัติธรรมตามหลักพุทธศาสนา โดย สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ส่งผลต่อเนื่องให้เกิดความสงบสุขในชีวิต

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง Literature Review

1. กลยุทธ์การสร้างนวัตกรรม (Creating innovation strategies) ประกอบด้วย (1) การวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ (Strategic analysis) โดยอาศัยข้อมูลจากการรับรู้ และความคาดหวังใน โครงการย่อยที่ 1 (2) การคัดเลือกเชิงกลยุทธ์ (Strategic selection) โดยอาศัยข้อมูลจากโครงการ ย่อยที่ 2 (3) การปฏิบัติการเชิงกลยุทธ์ (Strategic implementation) โดยการปฏิบัติการสื่อสาร การตลาดแบบบูรณาการ การประเมินผลการท่องเที่ยว เชิงธรรมะ เชิงแสวงบุญ การตลาดเชิง กิจกรรมจากการปฏิบัติการร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในแหล่งท่องเที่ยววัดของจังหวัด พระนครศรีอยุธยา (4) การควบคุมเชิงกลยุทธ์ (Strategic control) การประเมินผล

2. การท่องเที่ยวเชิงธรรมะ (Dhamma tourism) ธรรมะตามพุทธศาสนา หมายถึง คำสั่ง สอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประกอบด้วย ไม่ทำชั่ว ทำความดี ทำจิตให้บริสุทธิ์ (มหาวิทยาลัย

กำแพงเพชร, 2557) หลักธรรม คำสอนของพระพุทธเจ้าจึงมุ่งที่สอนให้มนุษย์มีหลักที่พึงทางใจ และมีแนวทางการประพฤติปฏิบัติที่จะทำให้เกิดมงคลแก่ชีวิต อันจะทำให้มนุษย์สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความสงบสุขและเจริญก้าวหน้า โดยใช้หลักอริยสัจ 4 ซึ่งเป็นความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ ดังนี้ (1) ทุกข์ หมายถึง ความไม่สบายกายไม่สบายใจ ซึ่งจัดว่าเป็นทุกข์เพราะมีลักษณะเบียดเบียน บีบคั้น ทนได้ยาก (2) สมุทัย หมายถึง เหตุให้ทุกข์เกิด ได้แก่ ตัณหาความอยาก 3 อย่าง (3) นิโรธ หมายถึง ความดับทุกข์ ได้แก่ การดับตัณหาให้สิ้นไป (4) มรรค หมายถึง ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ได้แก่ มรรค 8 ประการ (ชาणูวาทย์ ชันยา, 2553)

3. การท่องเที่ยวเชิงแสวงบุญ (Merit-making tourism) กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม (2557, น. 7-9) ได้มุ่งเน้นวัตถุประสงค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแสวงบุญ มีดังนี้

(1) เพื่อเป็นการนำร่องให้วัดทั่วประเทศที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในทุกภูมิภาคได้ดำเนินการจัดกิจกรรมบุญบนเส้นทางท่องเที่ยวแสวงบุญในเทศกาลต่างๆ ซึ่งเป็นวันสำคัญทางพุทธศาสนาภายในวัดตลอดปี ให้พุทธศาสนิกชนที่มาท่องเที่ยวในวัดได้รับความสุขทั้งทางกายและใจ

(2) เพื่อเป็นการส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชีวิตมีศักยภาพในการธำรงรักษาความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนาและวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของไทย ตลอดจนจนมีความพร้อมในด้านพื้นที่ บุคคลและกิจกรรมทางศาสนา ที่จะสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว

(3) เพื่อเป็นการสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวของไทยในมิติศาสนา ให้เกิดเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ โดยมีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางศาสนาและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นวิถีพุทธที่ตั้งอยู่บนความพอดี

(4) เพื่อวางระบบการจัดการเส้นทางท่องเที่ยวแสวงบุญต้นแบบให้กับชุมชน รองรับความต้องการของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา สร้างความเชื่อมโยง และสร้างความเท่าเทียมในการแสวงหาโอกาสบนพื้นฐานของการพัฒนาการท่องเที่ยวในมิติทางศาสนา

(5) เพื่อบูรณาการความร่วมมือและส่งเสริมสนับสนุนบทบาทภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนให้มีส่วนร่วมในการสืบสาน สร้างสรรค์ต่อยอดการท่องเที่ยว ในมิติทางศาสนา สร้างเสริมเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็ง

(6) เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยวแสวงบุญ เป็นกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนากับทั้งเป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่นที่สามารถเอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

(7) เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยวแสวงบุญเป็นตัวกระตุ้นส่งเสริมให้คนในชุมชน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนได้เข้าใจ เห็นคุณค่าของศาสนา ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น และนำคุณค่าของศาสนา

(8) เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยวแสวงบุญเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องของศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตในภูมิภาคกับสาธารณชนภายนอก

4. การทำบุญ (แสวงบุญ/ทำบุญ/ทำทาน/ไหว้พระ) : บุญกิริยาวัตถุ

การทำบุญ/การแสวงบุญ มีพระอาจารย์ได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้ คนเราเกิดมาต้องทำบุญทำทาน อานิสงค์แห่งการทำทานนั้นนะ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “คนที่ทำบุญทำทานเกิดมาภพใดชาติใดก็ไม่อดไม่อยาก อานิสงค์ทานเป็นเครื่องช่วยเกื้อหนุนเราพวกเรามาเกิดมาแล้วทำอะไรก็

เจริญรุ่งเรืองร่ำรวยขึ้นมาได้ เพราะอาณิสงค์แห่งการเกื้อกูลหนุนส่ง แต่ถ้าว่าพวกเราไม่ยินดีในการทำบุญทำทาน เกิดมาในภพหน้าชาติหน้าก็จะเป็นผู้ต้อยากทำมาค้าขายสิ่งใดก็หลุดๆ หล่นๆ ไป เพราะอาณิสงค์ท่านไม่มี เพราะฉะนั้นท่านคำนี้ พวกท่านควรที่จะสะสมสั่งสมกันเอาไว้” (อินทร์ถวาย สันตุสสโก, 2558, น. ปกหลัง)

การนำหลักธรรมและวิธีสอนของพระพุทธเจ้ามาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยว เพื่อจัดการเรียนรู้ธรรมะในพุทธศาสนานั้น มีอยู่หลายวิธี ดังนี้ วิธีสอนแบบบรรยาย วิธีสอนแบบไตรสิกขา วิธีสอนแบบธรรมสาส์น-การสนทนาธรรมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิธีสอนแบบปริยาสัจ 4 วิธีสอนแบบปุจฉาวิสัชนา วิธีสอนแบบสืบสวนสอบสวน ตามแนวพุทธศาสตร์ วิธีสอนแบบวิธีสอนแบบเบญจขันธ์ วิธีสอนแบบพหุสูต วิธีสอนแบบอุปมาอุปไมย วิธีสอนโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ (สุนน อมรวิวัฒน์, 2530)

5. นวัตกรรมการเรียนรู้ธรรมและการปฏิบัติธรรมตามหลักพุทธศาสนาเสริมเข้าไปในการท่องเที่ยวในวัด

ขั้นตอนนวัตกรรม (Innovation process) เริ่มต้นด้วย (1) การค้นหาแนวทางนวัตกรรมเกี่ยวกับการเรียนรู้ธรรมและการปฏิบัติธรรมตามหลักพุทธศาสนา รวมทั้งนวัตกรรมในการทำบุญ ทำทาน ไหว้พระ (2) การคัดเลือกนวัตกรรมต่าง ๆ ที่รวบรวมไว้จากข้อ (1) (3) การปฏิบัติการตามนวัตกรรมที่เลือกนั้น (4) กำหนดวิธีการที่จะได้ประโยชน์จากนวัตกรรมนั้น

การใช้หลักอริยสัจ 4 ร่วมกับกระบวนการแก้ปัญหา (Problem solving process) เพื่อจะใช้ในการศึกษาธรรม ดังภาพที่ 2.18 (1) ทุกข์ เริ่มจากการที่บุคคลเกิดความทุกข์ขึ้นมา (2) สมุทัย เป็นการค้นหาเหตุแห่งทุกข์ซึ่งเหตุแห่งทุกข์คือตัณหา (3) นิโรธ หาวิธีการดับทุกข์โดยปล่อยวางปัญหานั้น ไม่ผูกพันกับตัณหานั้น (4) มรรค แนวทางปฏิบัติให้พ้นทุกข์ ซึ่งต้องใช้ปฏิบัติธรรม วิปัสสนากรรมฐาน ร่วมกับการปฏิบัติธรรมมรรค 8 ประการ ดังกล่าวข้างต้น

6. ทฤษฎีการเรียนรู้และการเรียนรู้พุทธศาสนาโดยใช้หลัก ศิล สมาธิ ปัญญา

ทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning process) ตามขั้นตอนการใช้หลักจิตวิทยา (Belch & Belch, 2015, p. 111) เริ่มต้นด้วยการเกิดแรงจูงใจให้เกิดความต้องการ ตัวอย่าง (1) ต้องการที่จะหลุดพ้นจากความทุกข์ (2) เกิดการรับรู้จากการพบเห็นกลุ่มผู้ปฏิบัติธรรม (3) เกิดทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติธรรม (4) เกิดการบูรณาการในองค์ประกอบ 3 ข้อแรก ซึ่งจะไปสู่การเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ โดยการทำความดี/กุศลกรรมและการลด ละเลิกกิเลส/เวทนา อารมณ์

7. ทฤษฎีกระตุ้นให้เกิดการตอบสนอง (Stimulus-response model) และขันธ์ 5 (เป็นหลักการในศาสนาพุทธที่สอดคล้องกับเรื่องของ “ทุกข์”) ประกอบด้วย ขั้นตอนที่สำคัญดังนี้ ขั้นที่ 1 จัดสิ่งกระตุ้นทั้งแบบดั้งเดิมร่วมกับแบบนวัตกรรม เช่น สื่อดิจิทัล โซเชียลมีเดีย การบอกเล่าชักชวน ขั้นที่ 2 การรับรู้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้แก่ (1) การมองเห็น (Sight) (2) รสชาติ (Taste) (3) กลิ่น (Smell) (4) เสียง (Sound) และ (5) การสัมผัส (Touch) และต้องอาศัยหลักขันธ์ 5 ได้แก่ (1) รูป ขันธ์ หมายถึง กอรูป ส่วนที่เป็นร่างกาย พฤติกรรม คุณสมบัติต่าง ๆ ของร่างกาย และส่วนประกอบที่เป็นรูปธรรมทั้งหมด (2) เวทนาขันธ์ หมายถึง กอเวทนา ส่วนที่เป็นความรู้สึกทุกข์ สุข ดีใจ พอใจ (3) สัญญาขันธ์ หมายถึง กอสัญญา ส่วนที่เป็นกรจำสิ่งที่ได้รับ (4) สังขารขันธ์ หมายถึง กอสังขาร ส่วนที่เป็นกรคิดปรุงแต่ง โดยสามารถแยกแยะสิ่งที่รู้สึกหรือจดจำได้ (5) วิญญาณขันธ์ หมายถึง กอวิญญาณ หรือ จิต เป็นกรรู้แจ้งถึงสิ่งต่าง ๆ ผ่านทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ขั้นที่ 3 การตอบสนอง (Response) คือ พฤติกรรมกรปฏิบัติธรรม

8. โพร้เงิน โพร้ทอง และโพร้แก้ว และสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับศีล สมาธิ ปัญญา
 ดังนี้ (1) โพร้เงิน เป็นสัญลักษณ์ของศีล (การละเว้นความชั่ว) ได้แก่ กายกรรม วาจกรรม มโนกรรม (2) โพร้ทอง เป็นสัญลักษณ์ของสมาธิ ได้แก่ การกระทำความดีทั้งด้านฝึกสมาธิปฏิบัติธรรม ได้แก่ การสวดมนต์ การรักษาศีล ฝึกสมาธิ/ปฏิบัติธรรม การเจริญภาวนา/วิปัสสนากรรมฐาน การฟังธรรม/ การศึกษาธรรม การบริจาคทาน การอนุโมทนาบุญ/การแผ่ส่วนบุญ การฝึกสติสัมปชัญญะ/ สติปัญญา (3) โพร้แก้วเป็นสัญลักษณ์ของปัญญา การทำจิตใจของตนให้บริสุทธิ์ผ่องใส ได้แก่ แผ่เมตตา (ความหวังดีต่อสรรพสัตว์) มองโลกในแง่ดี ความมุ่งมั่นที่จะทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม และสิ่งแวดล้อม การปล่อยวาง ไม่นำสิ่งที่ไม่ดีมายึดมั่นเป็นอารมณ์

9. การเรียนรู้ธรรมด้วยเสียงเพลง การใช้เสียงเพลงเพื่อสอนธรรม มีขั้นตอนที่สำคัญ ดังนี้ ขั้นที่ 1 ผู้มีส่วนร่วมโดยฟังเพลงจากการฉายภาพขึ้นจอโปรเจคเตอร์ และ/หรือใช้คอมพิวเตอร์/แท็บเล็ต ขั้นที่ 2 การรับฟังเพลง/ทำนองสรภัญญะพร้อมกับการนำเสนอเพลง ภาพ และเนื้อเพลง พร้อมแจกเนื้อเพลงประกอบ เพื่อตอบแบบสอบถาม ประมาณ 7 เพลง ขั้นที่ 3 หลังจากฟังเพลง/บทสวดมนต์ในแต่ละส่วนหรือแต่ละข้อ ให้ตอบคำถามเพื่อวัดความรู้ความเข้าใจ ความพึงพอใจ และการยอมรับในการนำไปปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

10. การเรียนรู้ธรรมด้วยตัวเองจากสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อดิจิทัล หมายถึง การศึกษาความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึก และแนวโน้มพฤติกรรม ดังนี้ (1) หนังสือธรรมที่สรุปแนวทางปฏิบัติธรรม ไปปฏิบัติในอนาคตจากหนังสือธรรม เพื่อให้ผู้อ่านอ่านแล้วเกิดความเข้าใจและสามารถนำไปปฏิบัติธรรมได้ในชีวิตประจำวัน (2) สื่อดิจิทัล ได้แก่ (2.1) ข้อมูลจากการใช้งานแผนที่ประกอบความจริงเสริม (Augmented reality) (วัดมเหยงคณ์) ด้านเนื้อหา (2.2) ด้านเทคโนโลยีความจริงเสริม (Augmented reality) (2.3) ข้อมูลจากการใช้หนังสืออิเล็กทรอนิกส์มีเดีย (e-book) (2.4) การประเมินหนังสือมัลติมีเดีย (Multimedia book) เรื่อง การท่องเที่ยวเชิงธรรมะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

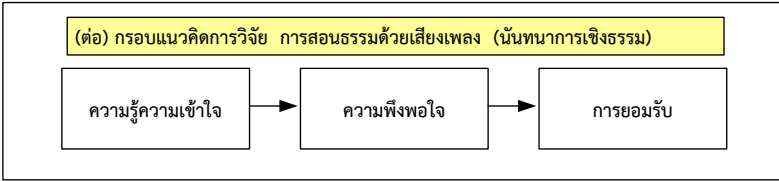
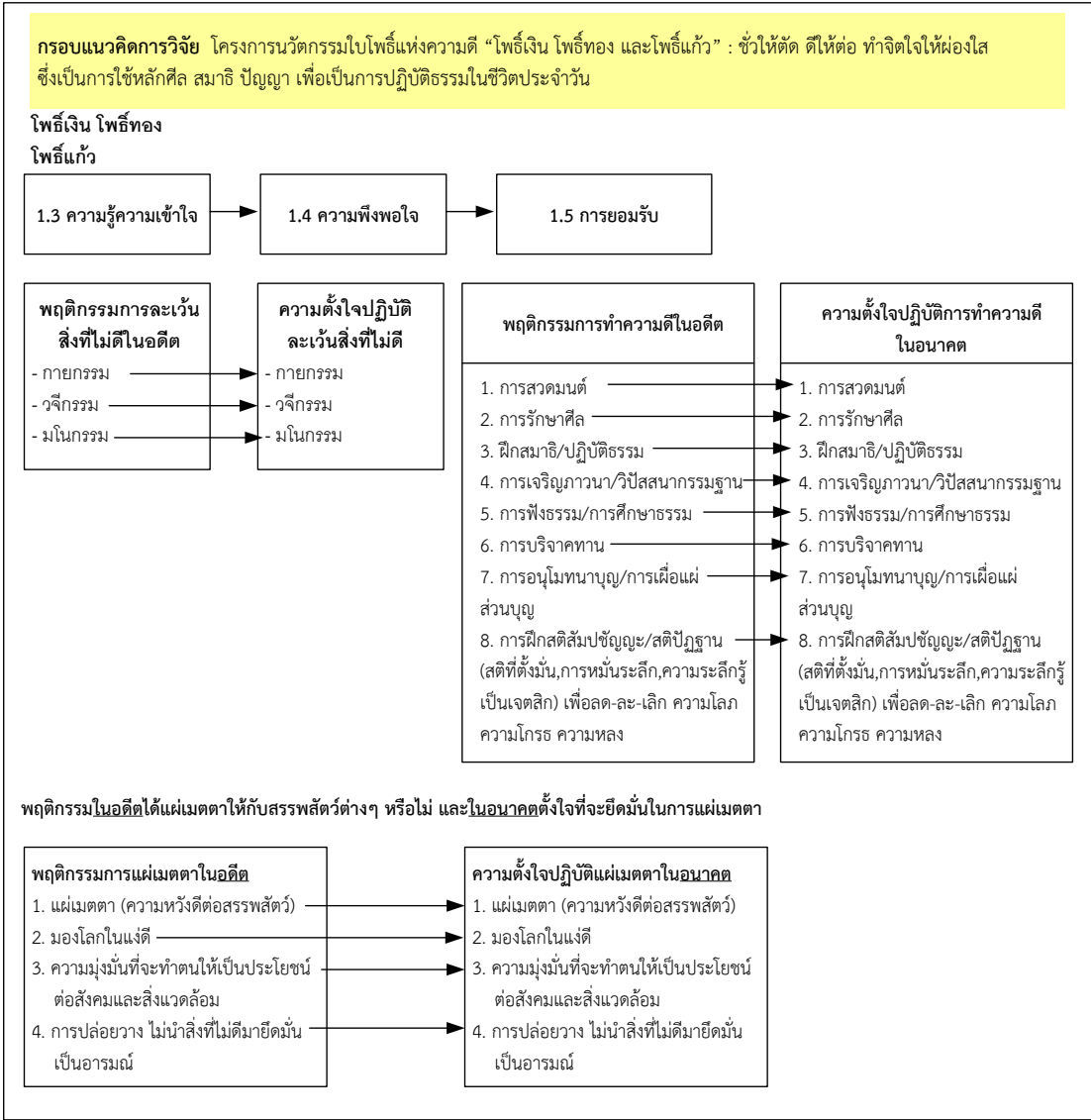
1. เพื่อบูรณาการโครงการย่อยที่ 1 และ 2 เพื่อสร้างกลยุทธ์การสร้างสรรค่นวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ เชิงแสงบุญ และการตลาดเชิงกิจกรรมรวมทั้งการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการและการประเมินผลการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ เชิงแสงบุญ การตลาดเชิงกิจกรรมจากการปฏิบัติการร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในแหล่งท่องเที่ยววัดของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2. เพื่อสร้างสรรค่นวัตกรรมการเรียนรู้ศีล สมาธิ ปัญญา โดยใช้โครงการ “โพร้แห่งความดี โพร้เงิน (ชั่วให้ตัด) โพร้ทอง (ดีให้ต่อ) และโพร้แก้ว (การทำจิตใจให้ผ่องใส)” เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวเชิงธรรมะและการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

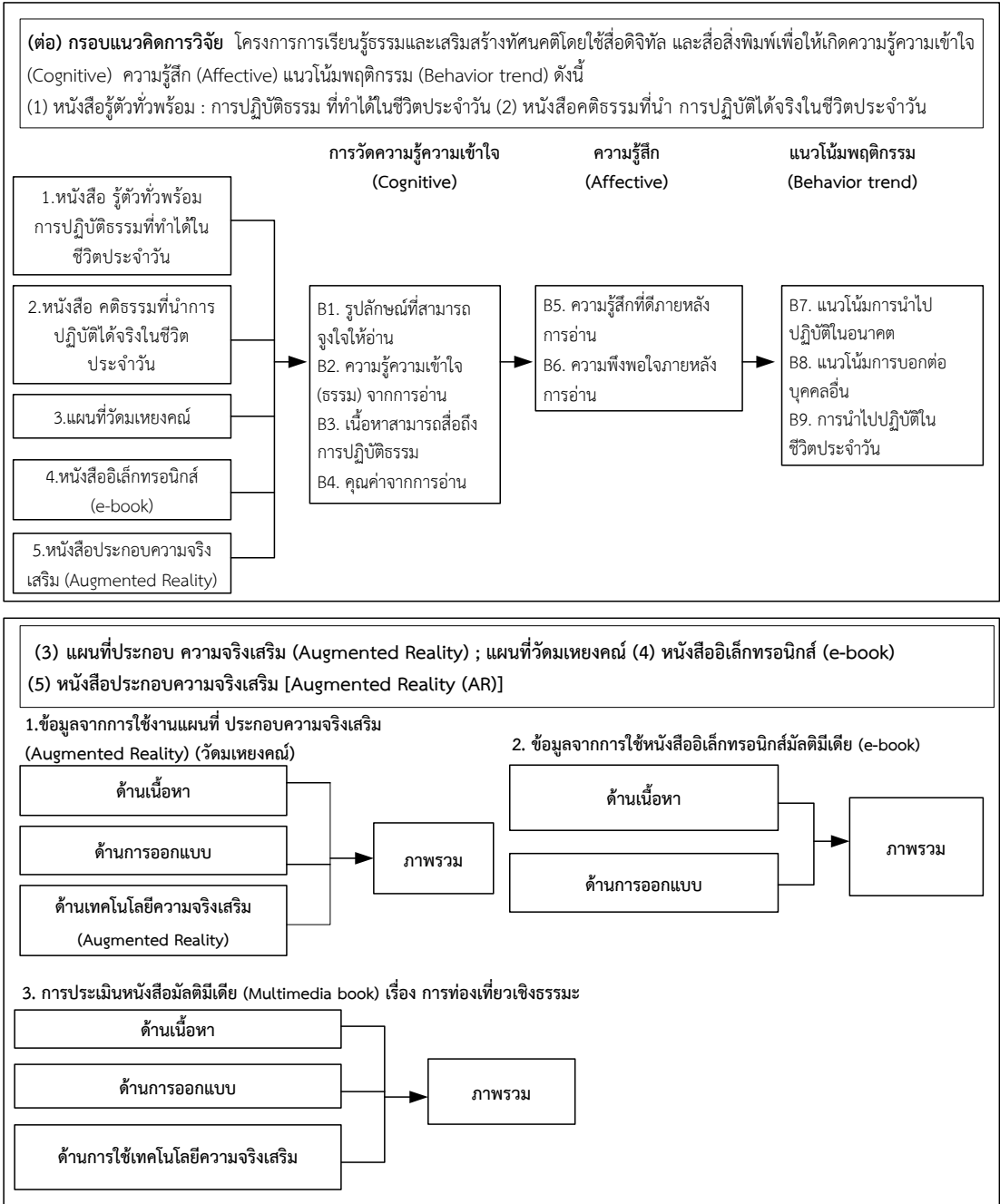
3. เพื่อสร้างสรรค่นวัตกรรมการเรียนรู้ธรรมด้วยเพลงธรรม เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ

4. เพื่อสร้างสรรค่นวัตกรรมการเรียนรู้ธรรมและเสริมสร้างทัศนคติโดยใช้สื่อดิจิทัลและสื่อสิ่งพิมพ์

กรอบแนวความคิดในการวิจัย

(ต่อ)

สมมติฐานในการวิจัย Research hypothesis

1. ความตั้งใจปฏิบัติละเว้นสิ่งที่ไม่ดีในอนาคต (โพธิ์เงิน) ประกอบด้วย ด้านกายกรรม วิธีกรรม มโนกรรม มีผลต่อความตั้งใจปฏิบัติในอนาคตการทำความดี (โพธิ์ทอง) ประกอบด้วย ด้านการปฏิบัติธรรม การทำบุญ/ทำทาน การฝึกสติ
2. ความตั้งใจปฏิบัติทำความดีในอนาคต (โพธิ์ทอง) ประกอบด้วย ด้านการปฏิบัติธรรม การทำบุญทำทาน การฝึกสติ มีผลต่อความตั้งใจปฏิบัติแผ่เมตตาในอนาคต (โพธิ์แก้ว)
3. ความรู้ความเข้าใจ มีผลต่อความพึงพอใจโดยรวมในเพลงธรรม/บทสวด
4. ความพึงพอใจเพลงธรรม/บทสวด มีผลต่อการยอมรับโดยรวมของเพลงธรรม/บทสวดในการนำไปปฏิบัติ
5. ความรู้ความเข้าใจ มีผลต่อความพึงพอใจของหนังสือรู้ตัวทั่วพร้อมฯ
6. ความพึงพอใจต่อหนังสือรู้ตัวทั่วพร้อมฯ มีผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมการนำไปปฏิบัติ
7. ความรู้ความเข้าใจ มีผลต่อความพึงพอใจของหนังสือคติธรรมที่นำการปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวัน
8. ความพึงพอใจต่อหนังสือคติธรรมที่นำการปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวัน มีผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมนำไปปฏิบัติ
9. ความรู้ความเข้าใจ ข้อมูลจากการใช้งานแผนที่ ประกอบด้วย ด้านเนื้อหา ด้านการออกแบบ ด้านเทคโนโลยีความจริงเสริม มีผลต่อความพึงพอใจต่อการใช้งานแผนที่ประกอบความจริงเสริม
10. ความพึงพอใจ มีผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมการใช้งานแผนที่ประกอบความจริงเสริม
11. ความรู้ความเข้าใจ มีผลต่อความพึงพอใจหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-book)
12. ความรู้ความเข้าใจมีผลต่อความพึงพอใจหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-book)
13. ความรู้ความเข้าใจมีผลต่อความพึงพอใจหนังสือมัลติมีเดีย (Multimedia book)
14. ความพึงพอใจ มีผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมการใช้หนังสือมัลติมีเดีย (Multimedia book)

ระเบียบวิธีวิจัย Research Methodology

แผนงานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ และปริมาณ โดยการวิจัยทั้งเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์นวัตกรรมมูลค่าเพิ่ม ส่วนเครื่องมือในการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างในโครงการวิจัยนี้ ประกอบด้วย ผู้ตอบแบบสอบถาม 200 คน สำหรับโครงการไปโพธิ์แห่งความดี 95 คนสำหรับโครงการการเรียนรู้ธรรมด้วยเพลงธรรม และ 275 คนสำหรับโครงการสื่อดิจิทัลและสื่อสิ่งพิมพ์ ตามลำดับ การสุ่มตัวอย่างแบบสะดวกถูกใช้ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณประกอบด้วยสถิติเชิงพรรณนา เพื่ออธิบายข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะของกลุ่มตัวอย่างซึ่งประกอบด้วย ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอนุมาน เพื่อทดสอบสมมติฐานโดยใช้สถิติการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุ

สรุปผลการวิจัย และอภิปรายผล Research Findings and Discussion

1. ความตั้งใจปฏิบัติละเว้นสิ่งที่ไม่ดีในอนาคต (โพธิ์เงิน) ด้านกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม มีผลต่อความตั้งใจปฏิบัติในอนาคตการทำความดี (โพธิ์ทอง) ประกอบด้วย ด้านการปฏิบัติธรรม การทำบุญ/ทำทาน การฝึกสติ สอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า การรักษาศีลทั้งสามด้านจะส่งผลต่อความตั้งใจปฏิบัติธรรมในอนาคต เนื่องจากการละเว้นความชั่วทั้ง 3 ด้าน โดยการรักษาศีลจะส่งผลต่อการทำความดี (โพธิ์ทอง) ทั้งด้านการปฏิบัติธรรม การทำบุญ การฝึกสติ (ความรู้ตัว) และปัญญา (การรู้สิ่งที่ควรทำ ควรเว้น และควรปฏิบัติ) ซึ่งมีความสัมพันธ์กันตามหลักของไตรสิกขาและสอดคล้องกับงานวิจัยของ (สุนน อมรวีวัฒน์, 2530)

2. ความตั้งใจปฏิบัติการทำความดีในอนาคต (โพธิ์ทอง) (ถือว่าเป็นการตั้งสมาธิโดยตั้งใจมั่น ต่อหน้าพระพุทธรูปและสิ่งศักดิ์สิทธิ์) มีผลต่อความตั้งใจปฏิบัติแผ่เมตตาในอนาคต (โพธิ์แก้ว) (แผ่เมตตาเป็นการใช้ปัญญาพิจารณาสิ่งที่จะจิตใจมุ่งใสจากการรู้จักแผ่เมตตาให้อภัยและรู้จักละวางอารมณ์ไม่ดีที่มากระทบ) ซึ่งสอดคล้องกับหลักพุทธศาสนาที่แสดงความสัมพันธ์กันระหว่างสมาธิ และปัญญา (สุนน อมรวีวัฒน์, 2530) นอกจากนี้การตั้งสมาธิยังส่งผลต่อการปฏิบัติธรรม (การทำความดี) รองลงมาได้แก่ ด้านการทำบุญ/ทำทาน และด้านการฝึกสติสัมปชัญญะ ซึ่งก็คือสติปัญญา 4 ประกอบด้วย กายานุปัสสนา กำหนดกายว่าเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ตั้งสติ เวทนานุปัสสนากำหนดเวทนาโดยไม่มองว่าเรากำลังสุข ทุกข์ และไม่สุขไม่ทุกข์ จิตตานุปัสสนา กำหนดพิจารณาจิต การนำจิตมาระลึกรู้เจตสิกหรือรู้จิตก็ได้ ธัมมานุปัสสนา กำหนดพิจารณาธรรมว่า รูปธรรมและนามธรรมล้วนมีความเกิดดับ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา ทั้งหมดนี้สอดคล้องกับหลักพุทธศาสนาที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างศีล สมาธิ ปัญญา

3. ความรู้ความเข้าใจจากการรับฟังเพลงต่อความพึงพอใจโดยรวมในเพลงธรรม/บทสวด พบว่า ความรู้ความเข้าใจ มีผลต่อความพึงพอใจโดยรวมเพลงธรรม/บทสวดจากไปหาน้อย ดังนี้ เพลงมองแต่แง่ดีเกิด รองลงมาได้แก่ เพลงศีล 5 เพลงดั่งดอกไม้บาน เพลงระฆังใจ เพลงจิตร-ประภัสสร เพลงทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว และเพลงเก็บดวงดาว โดยตัวแปรดังกล่าวส่งผลต่อความพึงพอใจโดยรวม เพลงธรรม/บทสวด ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีจิตวิทยาที่ว่า การเกิดความรู้ความเข้าใจ (Cognitive) และความเชื่อถือในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง จากการรับฟังเพลงจะนำไปสู่การเกิดความรู้สึกที่ดี (Affective) ในที่นี้คือความพึงพอใจในเสียงเพลงนั่นเอง ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีองค์ประกอบของทัศนคติว่าเกิดผลกระทบจากการสื่อสารแบบซับซ้อนสูง (High involvement) 3 ประการ คือ เริ่มต้นจากเกิดความรู้ความเข้าใจก่อนแล้วเกิดความรู้สึกที่เป็นความพึงพอใจแล้วจึงจะนำไปสู่พฤติกรรม ซึ่งขั้นตอนนี้เราเรียกว่าการเกิดทัศนคติโดยถือเกณฑ์กระบวนการข้อมูลความรู้ความเข้าใจ (Attitude based in cognitive information processing) (Solomon, 2018, p. 287) ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีจิตวิทยา ซึ่งเริ่มต้นจากต้นเหตุแล้วนำไปสู่การปฏิบัติในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง/เหตุผลของการปฏิบัติ (Theory of reasoned action) (Hoyer, MacInnis & Pieters, 2015, p. 134)

4. ความพึงพอใจเพลงธรรม/บทสวด มีผลต่อการยอมรับโดยรวมของเพลงธรรม/บทสวดในการนำไปปฏิบัติ พบว่าความพึงพอใจเพลงธรรม/บทสวด มีผลต่อการยอมรับโดยรวมของเพลงธรรม/บทสวดในการนำไปปฏิบัติตามลำดับ ดังนี้ เพลงระฆังใจ รองลงมาได้แก่ เพลงจิตร-ประภัสสร เพลงศีล 5 และเพลงเก็บดวงดาวโดยตัวแปรดังกล่าวส่งผลต่อความพึงพอใจโดยรวม เพลงธรรม/บทสวด ร้อยละ ซึ่งสอดคล้องกับโมเดลของขั้นตอนการตอบสนอง (Model of the response process) ซึ่งเป็นโมเดลการยอมรับนวัตกรรม (Innovation adoption model) ซึ่งเริ่มต้นจากรู้จักเพลง

(Awareness) มีความสนใจ (Interest) แล้วประเมินผล (Evaluation) แล้วทดลองปฏิบัติ (Trial) แล้วนำไปสู่การยอมรับนำไปปฏิบัติในที่สุด (Adoption) (Belch & Belch, 2015, p. 159)

5. ความรู้ความเข้าใจ มีผลต่อความพึงพอใจของหนังสือรู้ตัวทั่วพร้อมๆ พบว่า ความรู้ความเข้าใจ มีผลต่อความพึงพอใจของหนังสือรู้ตัวทั่วพร้อมๆ มากที่สุดได้แก่ ด้านเนื้อหาสามารถสื่อถึงการปฏิบัติธรรม รองลงมาได้แก่ ความรู้ความเข้าใจ (ธรรม) จากการอ่าน โดยตัวแปรดังกล่าวส่งผลต่อความพึงพอใจของหนังสือรู้ตัวทั่วพร้อมๆ ร้อยละ 45.80 ตัวแปรดังกล่าวส่งผลต่อความพึงพอใจของหนังสือรู้ตัวทั่วพร้อมๆ ผลงานวิจัยนี้จะสอดคล้องกับโมเดลลำดับขั้นตอนของผลกระทบ (Model of the response process) ที่ว่าจากการรู้จัก (Awareness) แล้วเกิดความรู้ (Knowledge) นำไปสู่การเกิดความชอบ (Liking) และชอบมากกว่า (Preference) ซึ่งก็คือความพึงพอใจต่อหนังสือรู้ตัวทั่วพร้อมๆ นั้นเอง (Belch & Belch, 2015, p. 159) ร้อยละ 45.80 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ยิ่งไปกว่านั้นยังสอดคล้องกับทฤษฎีจิตวิทยาซึ่งเริ่มต้นจากต้นเหตุแล้วนำไปสู่การปฏิบัติในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง/เหตุผลของการปฏิบัติ (Theory of reasoned action) (Hoyer, MacInnis & Pieters, 2015, p. 134)

6. ความพึงพอใจต่อหนังสือรู้ตัวทั่วพร้อมๆ มีผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมการนำไปปฏิบัติตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านความพึงพอใจภายหลังการอ่าน รองลงมาได้แก่ ความรู้สึกที่ดีภายหลังการอ่าน และคุณค่าจากการอ่าน โดยตัวแปรดังกล่าวส่งผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมนำไปปฏิบัติจากผลการวิจัยข้อนี้สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ ทฤษฎีจิตวิทยาการเรียนรู้ ทฤษฎีการวางเงื่อนไขในการปฏิบัติ (Instrumental conditioning) ที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งกระตุ้นกับการตอบสนองโดยถือเกณฑ์กระบวนการลองผิดลองถูก เมื่อบุคคลเกิดการเรียนรู้ทำให้เกิดผลเชิงบวก (ความพึงพอใจ) ก็จะไปสู่การแนวโน้มการปฏิบัติในอนาคต (Solomon, 2018, p. 137) และสอดคล้องกับทฤษฎีจิตวิทยาซึ่งเริ่มต้นจากต้นเหตุแล้วนำไปสู่การปฏิบัติในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง/เหตุผลของการปฏิบัติ (Theory of reasoned action) (Hoyer, MacInnis & Pieters, 2015, p. 134)

7. ความรู้ความเข้าใจ มีผลต่อความพึงพอใจของหนังสือคติธรรมที่นำการปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวันมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ด้านเนื้อหาสามารถสื่อถึงการปฏิบัติธรรม รองลงมาได้แก่ รูปลักษณะที่สามารถจูงใจให้อ่าน และความรู้ความเข้าใจ (ธรรม) จากการอ่าน ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับโมเดลของกระบวนการตอบสนอง (Model of response process) ซึ่งเรียกว่าโมเดลลำดับขั้นตอนของผลกระทบ (Hierarchy of effects model) จากสื่อ เมื่อเกิดการรู้จัก (Awareness) เกิดความรู้ (Knowledge) เกิดความชอบ (Liking) ความชอบมากกว่า (Preference) ซึ่งก็คือผู้อ่านเกิดพึงพอใจนั่นเอง (Belch & Belch, 2015, p. 159)

8. ความพึงพอใจต่อหนังสือคติธรรมที่นำการปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวัน มีผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมนำไปปฏิบัติจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านความพึงพอใจภายหลังการอ่าน รองลงมาได้แก่ ความรู้สึกที่ดีภายหลังการอ่าน และคุณค่าจากการอ่าน โดยตัวแปรดังกล่าวส่งผลต่อความพึงพอใจต่อหนังสือคติธรรมที่นำการปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวัน มีผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมนำไปปฏิบัติ ร้อยละ 54.40 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ .05 จากผลการวิจัยข้อนี้สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ ทฤษฎีจิตวิทยาการเรียนรู้ ทฤษฎีการวางเงื่อนไขในการปฏิบัติ (Instrumental conditioning) ที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งกระตุ้นกับการตอบสนองโดยถือเกณฑ์กระบวนการลองผิดลองถูก เมื่อบุคคลเกิดการเรียนรู้ทำให้เกิดผลเชิงบวก (ความพึงพอใจ) ก็จะไปสู่การแนวโน้มการปฏิบัติในอนาคต (Solomon, 2018, p. 137)

9. ความรู้ความเข้าใจ ข้อมูลจากการใช้งานแผนที่ มีผลต่อความพึงพอใจต่อการใช้งานแผนที่ ประกอบความจริงเสริมจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ความจริงเสริมทำให้หาสถานที่ได้ง่ายขึ้น รองลงมา ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจ (ธรรม) จากการอ่าน ความสะดวกในการใช้เทคโนโลยี คนใช้แผนที่สามารถหาสถานที่ได้เร็วขึ้น และรูปลักษณะที่สามารถจูงใจให้อ่าน โดยตัวแปรดังกล่าวส่งผลต่อความพึงพอใจต่อการใช้งานแผนที่ประกอบความจริงเสริม ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับโมเดลของกระบวนการตอบสนอง (Model of response process) ซึ่งเรียกว่าโมเดลลำดับขั้นตอนของผลกระทบ (Hierarchy of effects model) จากสื่อ เมื่อเกิดการรู้จัก (Awareness) เกิดความรู้ (Knowledge) เกิดความชอบ (Liking) และความชอบมากกว่า (Preference) ซึ่งก็คือผู้อ่านเกิดพึงพอใจนั่นเอง (Belch & Belch, 2015, p. 159)

10. ความพึงพอใจ มีผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมการใช้งานแผนที่ประกอบความจริงเสริมจากมากไปหาน้อย ดังนี้ คุณค่าจากการอ่าน รองลงมา ได้แก่ ความรู้สึกที่ดีภายหลังการอ่าน ความพึงพอใจภายหลังการอ่าน และการประยุกต์ใช้ความจริงเสริมกับงานประเภทอื่น โดยตัวแปรดังกล่าวส่งผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมการใช้งานแผนที่ประกอบความจริงเสริม จากผลการวิจัยข้อนี้สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ ทฤษฎีจิตวิทยาการเรียนรู้ ซึ่งเรียกว่า ทฤษฎีการวางเงื่อนไขในการปฏิบัติ (Instrumental conditioning) ที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งกระตุ้นกับการตอบสนองโดยถือเกณฑ์กระบวนการลองผิดลองถูก เมื่อบุคคลเกิดการเรียนรู้ทำให้เกิดผลเชิงบวก (ความพึงพอใจ) ก็จะนำไปสู่การแนวโน้มการปฏิบัติในอนาคต (Solomon, 2018, p. 137)

11. ความรู้ความเข้าใจ มีผลต่อความพึงพอใจหนังสืออิเล็กทรอนิกส์จากมากไปหาน้อยดังนี้ ด้านเนื้อหาสามารถสื่อถึงการปฏิบัติธรรม รองลงมา ได้แก่ ภาษาที่ใช้มีความชัดเจนเข้าใจง่าย ความรู้ความเข้าใจ (ธรรม) จากการอ่าน ได้สาระ น่าติดตามและรูปลักษณะที่สามารถจูงใจให้อ่าน การเรียงเนื้อหาที่มีความต่อเนื่องเหมาะสม และรูปแบบการนำเสนอเหมาะสม โดยตัวแปรดังกล่าวส่งผลต่อความรู้ความเข้าใจ มีผลต่อความพึงพอใจหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับโมเดลของกระบวนการตอบสนอง (Model of response process) ซึ่งเรียกว่าโมเดลลำดับขั้นตอนของผลกระทบ (Hierarchy of effects model) จากสื่อ เมื่อเกิดการรู้จัก (Awareness) เกิดความรู้ความเข้าใจ (Knowledge) เกิดความชอบ (Liking) และความชอบมากกว่า (Preference) ซึ่งก็คือผู้อ่านเกิดความพึงพอใจนั่นเอง (Belch & Belch, 2015, p. 159)

12. จากผลการวิจัยข้อนี้สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ ทฤษฎีจิตวิทยาการเรียนรู้ ซึ่งเรียกว่า ทฤษฎีการวางเงื่อนไขในการปฏิบัติ (Instrumental conditioning) ที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งกระตุ้นกับการตอบสนองโดยถือเกณฑ์กระบวนการลองผิดลองถูก เมื่อบุคคลเกิดการเรียนรู้ทำให้เกิดผลเชิงบวก (ความพึงพอใจ) ก็จะนำไปสู่การแนวโน้มการปฏิบัติในอนาคต (Solomon, 2018, p. 137)

13. ความรู้ความเข้าใจ มีผลต่อความพึงพอใจของหนังสือประกอบความจริงเสริม [Augmented reality (AR)] จากมากไปหาน้อย ดังนี้ มากที่สุดได้แก่ เนื้อหาสามารถสื่อถึงการปฏิบัติธรรม ความรู้ความเข้าใจ (ธรรม) จากการอ่าน เทคโนโลยีทำให้หนังสือมีความน่าสนใจมากขึ้น การเรียงเนื้อหาที่มีความต่อเนื่องเหมาะสม สื่อมัลติมีเดียที่ใช้เหมาะสมกับเนื้อหา รูปแบบการนำเสนอเหมาะสม และรูปลักษณะที่สามารถจูงใจให้อ่าน โดยตัวแปรดังกล่าวส่งผลต่อความพึงพอใจของหนังสือประกอบความจริงเสริมผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับโมเดลของกระบวนการตอบสนอง (Model of response process) ซึ่งเรียกว่าโมเดลลำดับขั้นตอนของผลกระทบ (Hierarchy of effects model)

จากสื่อ เมื่อเกิดการรู้จัก (Awareness) เกิดความรู้ความเข้าใจ (Knowledge) เกิดความชอบ (Liking) และความชอบมากกว่า (Preference) ซึ่งก็คือผู้อ่านเกิดพึงพอใจนั่นเอง (Belch & Belch, 2015, p. 159)

14. ความพึงพอใจหนังสือประกอบความจริงเสริม [Augmented reality (AR)] (ด้านคุณค่าจากการอ่าน ความพึงพอใจภายหลังการอ่าน ความรู้ที่ตีภายหลังการอ่าน) ส่งผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมการใช้หนังสือประกอบความจริงเสริม ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับโมเดลของกระบวนการตอบสนอง (Model of response process) ซึ่งเรียกว่าโมเดลลำดับขั้นตอนของผลกระทบ (Hierarchy of effects model) จากสื่อ เมื่อเกิดการรู้จัก (Awareness) เกิดความรู้ความเข้าใจ (Knowledge) เกิดความชอบ (Liking) และความชอบมากกว่า (Preference) ซึ่งก็คือผู้อ่านเกิดพึงพอใจนั่นเอง (Belch & Belch, 2015, p. 159)

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ด้านการตลาดการท่องเที่ยวเชิงธรรมปฏิบัติธรรมและการทำบุญ Suggestions for Tourism Marketing Implications of Dhamma practice and Merit-Making.

1. การตลาดเชิงกิจกรรมรวมทั้งการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ เขิงแสงบุญ คณะผู้วิจัย มีข้อเสนอแนะดังนี้

2.1 การตลาดเชิงกิจกรรม หน่วยงานภาครัฐ ควรร่วมมือกับทางวัด ชุมชน ในการจัดตลาดเชิงกิจกรรมตามพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว/ผู้ปฏิบัติธรรม จำแนกตามพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวและผู้ปฏิบัติธรรมเป็น 2 กลุ่ม คือ

(1) กลุ่มทำบุญ/ทำทานร่วมกับการท่องเที่ยว โดยเน้นกิจกรรมทำบุญ/ตักบาตร/ขอพรไหว้พระ/เพื่อความเป็นสิริมงคล รวมทั้งจัดสถานที่เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สักการะพระพุทธรูปโบราณหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้โดยสะดวก (2) กิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรม ศิลปะ และการเรียนรู้ประวัติศาสตร์จากการท่องเที่ยวในวัด เช่น การจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมในวันสำคัญทางพุทธศาสนา และใช้สื่อดิจิทัลแสดงความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับวัด (3) กิจกรรมนันทนาการ/พักผ่อนหย่อนใจ/กีฬา/ออกกำลังกายเชิงอนุรักษ์ในวัด เช่น การใช้เสียงเพลงธรรม บางช่วงจัดให้มีการออกกำลังกายแบบโยคะคู่ขนานกับการฝึกสมาธิ เป็นต้น (4) การประกวด/การแข่งขันกิจกรรมเชิงธรรมในวัด เช่น การประกวดสวดมนต์ทำนองสรภัญญะ

(2) กลุ่มปฏิบัติธรรม ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชายที่มาปฏิบัติธรรม เพื่อให้จิตใจสงบ ดังนั้นทางวัดจำเป็นต้องมีลานปฏิบัติธรรมหรือห้องปฏิบัติธรรมและมีการวางแผนการบริหารจัดการการปฏิบัติธรรมอย่างเป็นระบบ โดยเน้นการปฏิบัติธรรม/การฝึกวิปัสสนากรรมฐานเป็นหลัก โดยพัฒนาคุณภาพให้ได้มาตรฐาน ที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นเรื่อยๆ และรูปแบบการปฏิบัติธรรมที่ไม่ขัดต่อหลักธรรมทางพุทธศาสนา อารังรักษากิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมด้านการเรียนรู้การปฏิบัติธรรม โดยเฉพาะแบบเข้มข้นในช่วงเทศกาลวันหยุดติดต่อกันหลายวัน ส่วนการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ในส่วนที่เป็นโบราณสถานของวัดนั้น สามารถจัดทำสื่ออธิบายโบราณสถานและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง โดยเน้นนวัตกรรมการจัดกิจกรรมและงานเฉลิมฉลองร่วมกับกำหนดโปรแกรมการปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางพุทธศาสนาและเทศกาลต่างๆ ของไทย โดยวัดที่เน้นการปฏิบัติธรรมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เช่น วัดมเหยงคณ์ วัดตาลเอน เป็นต้น

2.2 การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการ เป็นการเรียนรู้ธรรมและการใช้สื่อดิจิทัลและสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจการปฏิบัติธรรมที่ทำได้ในชีวิตประจำวัน และแนวโน้มการจะไปปฏิบัติธรรม ได้ที่ไหน อย่างไร เมื่อใด โดยมีรายละเอียดดังนี้

(1) **หนังสือรู้ตัวทั่วพร้อม** เป็นหนังสือการปฏิบัติธรรมที่ผู้สนใจปฏิบัติ/แสวงบุญอ่านแล้วสามารถนำไปปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวัน ได้ให้ข้อคิดในเรื่องเวลาและโอกาสของการปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน สามารถปฏิบัติได้ และให้ผลไม่จำกัดเวลา โดยผู้ปฏิบัติต้องเข้าใจและตั้งใจก่อนปฏิบัติ ให้ข้อคิดในเรื่อง เพียรพยายามที่จะระลึกความรู้สึกตัวอยู่เสมอ โดยต้องเข้าใจตน ต้องมีสติ ผึกไม่ให้ยินดียินร้าย ให้ข้อคิดในเรื่องพิจารณาธรรมชาติตามความเป็นจริง ไม่ควรยึดติดว่าเป็นตัวเรา เป็นของของเรา ไม่ใช่ของเขา ธรรมชาติมีความเกิดดับเป็นธรรมดา สติเกิด กุศลเกิด ขาดสติกุศลไม่เกิด ปล่อยวางเป็นชีวิตจะเย็นสบาย รู้ในอริยสัจ 4 ซึ่งจะเป็ประโยชน์สำหรับคนที่ไม่สามารถไปปฏิบัติธรรมที่วัดได้ โดยหนังสือต้องมีรูปลักษณะที่สามารถจูงใจให้อ่าน เช่น ปก รูปภาพ ตลอดจนมีเนื้อหาที่อ่านง่ายและเข้าใจง่ายและเนื้อหาสามารถสื่อถึงการปฏิบัติธรรมได้ (ดังภาคผนวก)

ผู้จัดทำหนังสือรู้ตัวทั่วพร้อมฯ ต้องให้ความสำคัญกับเนื้อหาสามารถสื่อถึงการปฏิบัติธรรมได้และอ่านง่าย และเข้าใจง่าย จะส่งผลต่อความพึงพอใจของหนังสือรู้ตัวทั่วพร้อมฯ ร้อยละ 45.80 เมื่อผู้สนใจปฏิบัติ/แสวงบุญอ่านแล้วมีความพึงพอใจภายหลังการอ่าน มีความรู้สึกที่ดีภายหลังการอ่าน เห็นคุณค่าจากการอ่าน ส่งผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมนำไปปฏิบัติ ร้อยละ 43.20

(2) **หนังสือคติธรรม** เป็นหนังสือที่ผู้สนใจปฏิบัติธรรม/แสวงบุญอ่านแล้วจะได้คติธรรมที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวัน เกี่ยวกับข้อคิดในเรื่องของการปล่อยวาง วิปัสสนา การเจริญวิปัสสนานั้น ใช้การมีสติระลึก และสุภาชิตธรรมเกี่ยวกับ “รู้ละ สละวาง วางสบาย” “ระลึกรู้อยู่เสมอ อย่าให้เผลอสติ” โดยหนังสือควรมีรูปเล่ม เช่น ปก รูปภาพ ที่สามารถจูงใจผู้อ่าน ตลอดจนมีเนื้อหาที่อ่านง่าย และเข้าใจง่ายในการปฏิบัติ (ดังภาคผนวก)

ผู้จัดทำหนังสือคติธรรม ต้องให้ความสำคัญกับเนื้อหาสามารถสื่อถึงการปฏิบัติธรรม รูปลักษณะที่สามารถจูงใจให้อ่าน อ่านแล้วเข้าใจได้ง่าย จะส่งผลต่อความพึงพอใจของหนังสือคติธรรมฯ ร้อยละ 46.90 เมื่อผู้สนใจปฏิบัติ/แสวงบุญอ่านแล้วมีความพึงพอใจภายหลังการอ่าน มีความรู้สึกที่ดี ภายหลังการอ่าน เห็นคุณค่าจากการอ่าน ส่งผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมนำไปปฏิบัติ ร้อยละ 54.40

(3) **แผนที่ประกอบความจริงเสริม (Augmented reality)** คณะผู้วิจัยได้ใช้แผนที่วัดมเหยงคณ์เป็นต้นแบบในการวิจัย จากผลการวิจัยมีข้อเสนอแนะโดยเจ้าอาวาสหรือมคทายกในการใช้แผนที่ประกอบความจริงเสริมควรสร้างเป็นแอปพลิเคชันสำหรับอุปกรณ์คอมพิวเตอร์พกพาและสมาร์โฟน เนื่องจากปัจจุบันโทรศัพท์มือถือสมาร์โฟนเป็นส่วนหนึ่งของปัจจัย 4 ของคนในยุคปัจจุบัน และอินเทอร์เน็ตสามารถเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลาและรวดเร็ว ผู้ที่สนใจปฏิบัติธรรมจึงสามารถหาข้อมูลได้ง่ายและสะดวกขึ้น ถือเป็นนวัตกรรมมีคุณค่าอย่างยิ่งและมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวเชิงธรรม เจริญแสวงบุญได้อย่างมีประสิทธิภาพและขยายวงได้อย่างขวาง

ผู้จัดทำแผนที่ประกอบความจริงเสริม (Augmented reality) ควรคำนึงถึงผู้ใช้แผนที่ให้เกิดความรู้ความเข้าใจได้ง่ายเกี่ยวกับทำให้หาสถานที่ได้ง่ายขึ้น สถานที่ปฏิบัติธรรมจากการใช้งาน ความสะดวกในการใช้เทคโนโลยี คนใช้แผนที่สามารถหาสถานที่ได้เร็วขึ้น และรูปลักษณะที่สามารถจูงใจให้ใช้งาน ซึ่งจะส่งผลต่อความพึงพอใจต่อการใช้งานแผนที่ประกอบความจริงเสริม ร้อยละ 75.50 และเมื่อผู้ใช้มีความพึงพอใจต่อแผนที่ประกอบความจริงเสริม เกี่ยวกับคุณค่าจากการ

ใช้งาน ความรู้สึกที่ดีภายหลังการใช้งาน ความพึงพอใจภายหลังการใช้งาน และการประยุกต์ใช้ความจริงเสริมกับงานประเภทอื่น จะส่งผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมการใช้งานแผนที่ประกอบความจริงเสริมร้อยละ 69.60 นั่นคือ จะทำให้คนนิยมมาใช้แผนที่ประกอบความจริงเสริม

(4) หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-book) คณะผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และข้อมูลของวัด 6 วัดที่เป็นต้นแบบ ได้แก่ (1) วัดใหญ่ชัยมงคล (2) วัดหน้าพระเมรุ (3) วัดพนัญเชิงวรมหาวิหาร (4) วัดท่ากார้อง (5) วัดมเหยงคณ์ (6) วัดตาลเอน รวมทั้งการสร้างสรรค์นวัตกรรม เกี่ยวกับโครงการไปโพธิ์แห่งความดี “โพธิ์เงิน โพธิ์ทอง และโพธิ์แก้ว” และการเรียนรู้ธรรมด้วยเสียงเพลงเป็นข้อมูลในหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-book) การพัฒนาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ที่ประกอบไปด้วยลิงค์ และการเชื่อมโยงสามมิติ เพื่อให้การเข้าถึงข้อมูลในหนังสือเป็นไปได้รวดเร็ว ไม่ต้องรอจนกว่าจะเปิดไปถึงหน้านั้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการเชิญชวนให้ผู้อ่านเข้าใจหลักธรรมเบื้องต้น และโน้มน้าวใจให้มาท่องเที่ยว และปฏิบัติธรรม โดยกลุ่มผู้ใช้หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ต้องอ่านจากคอมพิวเตอร์หรือโทรศัพท์มือถือซึ่งสามารถเข้าถึงได้โดยง่าย ดังนั้นสำนักงานพระพุทธศาสนา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานพระนครศรีอยุธยา กรมศาสนา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น ควรสนับสนุนและส่งเสริมการจัดทำหนังสืออิเล็กทรอนิกส์เพื่อนำลิงค์ที่คณะผู้วิจัยได้จัดทำขึ้นไปขึ้นที่หน้าเว็บของหน่วยงานดังกล่าว ดังลิงค์ต่อไปนี้ https://issuu.com/passionarts/docs/wat_ayutthaya

ผู้จัดทำหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ต้องให้ความสำคัญกับรู้ความเข้าใจ ด้านเนื้อหาสามารถสื่อถึงการปฏิบัติธรรม ภาษาที่ใช้มีความชัดเจนเข้าใจง่าย ความรู้ความเข้าใจ (ธรรม) จากการอ่าน ได้สาระ น่าติดตามและรูปลักษณะที่สามารถจูงใจให้อ่าน การเรียงเนื้อหามีความต่อเนื่องเหมาะสม และรูปแบบการนำเสนอเหมาะสม จะส่งผลต่อความพึงพอใจหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ร้อยละ 74.30 และเมื่อผู้ใช้มีความพึงพอใจหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-book) เกี่ยวกับความรู้สึกที่ดีภายหลังการอ่าน คุณค่าจากการอ่าน ความพึงพอใจภายหลังการอ่าน และความพึงพอใจในการใช้หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-book) ส่งผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมการใช้หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ร้อยละ 67.70

(5) หนังสือมัลติมีเดีย (Multimedia book) สำนักงานพระพุทธศาสนา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานพระนครศรีอยุธยา กรมศาสนา ควรจัดทำหนังสือมัลติมีเดีย (Multimedia book) เป็นหนังสือประกอบความจริงเสริม [Augmented reality (AR)] โดยมีเนื้อหาเหมือนกับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ที่ประกอบไปด้วยสื่อประสมหลายชนิดทั้งวิดีโอ และเสียง โดยจัดให้ผู้ใช้เข้าถึงข้อมูลต่างๆ ด้วยการสแกน QR Code แต่ผู้ใช้งานจำเป็นต้องเชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ตได้ตลอดเวลา ดังนั้นวัดต่างๆ ควรมี WiFi ที่เข้าถึงอินเทอร์เน็ตสำหรับนักท่องเที่ยวที่มาทำบุญหรือปฏิบัติธรรม เพื่อให้สามารถเข้าถึงสื่อดังกล่าวได้ ด้วยการสแกน QR code หรือ AR code และหนังสือมัลติมีเดีย (Multimedia book) ดังภาคผนวก

ผู้จัดทำหนังสือมัลติมีเดีย (Multimedia book) ต้องให้ความสำคัญกับผู้ใช้ เมื่อใช้แล้วต้องมีความเข้าใจง่ายเกี่ยวกับเนื้อหาสามารถสื่อถึงการปฏิบัติธรรม ความรู้ความเข้าใจ (ธรรม) จากการอ่าน เทคโนโลยีทำให้หนังสือมีความน่าสนใจมากขึ้น การเรียงเนื้อหาที่มีความต่อเนื่องเหมาะสม สื่อมัลติมีเดียที่ใช้เหมาะสมกับเนื้อหา รูปแบบการนำเสนอเหมาะสม

และรูปลักษณะที่สามารถจูงใจให้อ่าน จะส่งผลต่อความพึงพอใจของหนังสือมัลติมีเดีย ร้อยละ 76.70 และถ้าผู้ใช้มีความพึงพอใจคุณค่าจากการอ่าน ความพึงพอใจภายหลังการอ่าน และความรู้สึกที่ดี ภายหลังการอ่าน จะส่งผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมการใช้หนังสือมัลติมีเดีย (Multimedia book) ร้อยละ 68.90

3. การสร้างสรรค์นวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้การท่องเที่ยวเชิงธรรมะ เชียงแสนบุญ โดยการปฏิบัติการร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในแหล่งท่องเที่ยววัด คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

การสร้างสรรค์นวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้การท่องเที่ยวเชิงธรรมะ เชียงแสนบุญ โดยการปฏิบัติการร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในแหล่งท่องเที่ยววัดนั้น มีวัตถุประสงค์ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน และแหล่งท่องเที่ยววัดมีส่วนร่วมในการวางแผน ปฏิบัติ และรับผิดชอบต่อโครงการ โดยมุ่งหวังให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และมีประสิทธิภาพ

3.1 นวัตกรรมการทำบุญ/ทำทาน/ไหว้พระจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สรุปได้ดังนี้

(1) โครงการทำบุญบำเพ็ญประโยชน์เชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในวัดและชุมชน ร่วมกับสถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ นักท่องเที่ยว และชุมชน เพื่อพัฒนาสถานที่ของวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวพื้นที่สีเขียว ธรรมชาติที่งดงาม สะอาด บรรยากาศดี การเพิ่มพื้นที่สีเขียว สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว/ผู้ปฏิบัติธรรมได้ ซึ่งอาจจะแฝงกับการทำบุญ หรือจะทำประโยชน์ต่างๆ เข้าไปในโปรแกรมท่องเที่ยว การทำบุญโดยการปลูกต้นไม้หรือมอบเงินซื้อต้นไม้มาปลูกเพื่อให้วัดเกิดความสวยงาม

(2) โครงการบำเพ็ญประโยชน์ทำบุญเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม ร่วมกับสถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ นักท่องเที่ยว และชุมชนมีการดำเนินกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ร่วมกัน ได้แก่ ร่วมหล่อเทียนพรรษาถวายวัดต่างๆ สวดมนต์ข้ามปีรณรงค์การแต่งกายด้วยชุดไทย ย้อนยุค การอนุรักษ์ศิลปะ วัฒนธรรม ประติมากรรมต่อการท่องเที่ยวโบราณสถานอันเก่าแก่ ซึ่งเป็นมรดกโลกของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา รวมทั้งการใช้นวัตกรรมดิจิทัลอธิบายโบราณสถานอันทรงคุณค่าของมรดกโลก

(3) โครงการบำเพ็ญประโยชน์ทำบุญเพื่อพ่อ เพื่อสานต่อโครงการพระราชดำริ ร.9 เชิญชวนให้ประชาชน ร่วมมือระหว่างสถานศึกษาหรือชุมชนกับวัด หรือนักท่องเที่ยวทั่วทำบุญ ทำทาน ปฏิบัติธรรม เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลให้กับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เช่น การปฏิบัติธรรม การรักษาศีล พัฒนาสิ่งแวดล้อมในรูปของการทำบุญ การบำเพ็ญประโยชน์ การรณรงค์ให้คนไทยรักสามัคคี

(4) โครงการทำบุญโดยสร้างระบบเศรษฐกิจพอเพียงตามวิถีพุทธ โครงการนี้ถือว่าได้ผลดีมาก เพราะเป็นการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งด้านเศรษฐกิจอันเกิดจากการกระจายรายได้ในชุมชน อีกทั้งยังใช้หลักมัชฌิมาปฏิปทา (การปฏิบัติตนในทางสายกลาง) คือ พอมี พอกิน พอใช้ พอเพียง โดยมุ่งประโยชน์ให้กับชุมชนและครอบครัว มีองค์ประกอบของคำว่า เศรษฐกิจพอเพียง 3 ท่วง คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และภูมิคุ้มกัน ประกอบด้วยเงื่อนไข (1) เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ (2) เงื่อนไขคุณธรรมที่จะต้องเสริมสร้าง ทั้งนี้ต้องหาอัตลักษณ์ของชุมชน ซึ่งอาจจะเป็นภูมิปัญญาของชุมชนนั้นที่อาจมีอยู่ โดยกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างวัดกับชุมชน นวัตกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์แบบวิถีชีวิต ใช้หลักสร้างเศรษฐกิจชุมชนเพื่อกระจายรายได้สู่ชุมชน นอกจากนี้การประดิษฐ์เอาของใช้ในธรรมชาติมา

เป็นเครื่องนวด ยาสมุนไพร ของเล่นเด็กจากวัตถุดิษฐ์ธรรมชาติ หรือวิธีการทำขนมต่างๆ เป็นนวัตกรรมของชาวบ้านที่สามารถดัดแปลงให้ใช้ได้ ทั้งนี้ทุกฝ่ายต้องช่วยกันโฆษณาประชาสัมพันธ์

(5) โครงการนวัตกรรมเติมเต็มบุญ/โครงการสะสมบุญ 9 วัด เพื่อในหลวงรัชกาลที่ 9 สิ่งจูงใจของโครงการนี้ ได้แก่ การอุทิศส่วนกุศลให้กับในหลวงรัชกาลที่ 9 รวมทั้งการเติมเต็มบุญ เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการปฏิบัติธรรมเป็นอานิสงค์ (บุญ) อันยิ่งใหญ่เหนือการทำบุญใดๆ โดยผู้ร่วมโครงการสามารถใช้เวลาในวันหยุด โดยเฉพาะวันหยุดนักขัตฤกษ์ติดต่อกันหลายวัน ซึ่งโครงการนี้สามารถใช้ได้กับทุกกลุ่ม โดยการสะสมบุญในระยะเวลาสั้น คือ 1 วัน 3 วัน 7 วัน 1 เดือน หรือระยะยาวแล้วแต่โปรแกรมของวัด แล้วทางวัดจะออกประกาศนียบัตรให้

(6) บริษัททัวร์ หน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษาควรประสานความร่วมมือการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยเสริมการปฏิบัติธรรมกับการทำบุญ ทั้งนี้ต้องประชาสัมพันธ์และมีการกำหนดโปรแกรมร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการปฏิบัติกรอย่างมีส่วนร่วม โดยการทำบุญสามารถทำได้หลายแบบ คือ การบริจาคทาน รักษาศีล และการเจริญภาวนา การทำทานก็เป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติธรรมไม่จำเป็นต้องไปนั่งสมาธิ แม่เมตตาโดยใช้ปัญญาทำให้จิตใจบริสุทธิ์ผ่องใส การปฏิบัติธรรมทำได้ดังนี้ (1) พระที่สอนธรรมเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจนำไปปฏิบัติเองได้ (2) นำไปปฏิบัติเองที่บ้านได้ (3) สถานที่ต้องมีความเหมาะสมตลอดจนต้องประชาสัมพันธ์ในวัดและเพิ่มเติมเข้าไปในโปรแกรมทัวร์เพื่อดึงคนให้อยากมาปฏิบัติธรรม

3.2 นวัตกรรมการเรียนรู้ธรรมและการปฏิบัติธรรมตามหลักพุทธศาสนาเสริมเข้าไปในการท่องเที่ยว

(1) การจัดทำสื่อ นวัตกรรม/ดิจิทัล/อินเทอร์เน็ต เพื่อเผยแพร่ธรรมและจูงใจให้ปฏิบัติธรรม โดยสื่อดิจิทัลเป็นสิ่งสำคัญมาก แต่สิ่งสำคัญก็คือ กลุ่มเป้าหมายต้องชัดเจน เนื่องจากผู้ปฏิบัติธรรมส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้สื่อดิจิทัล ดังนั้นกลุ่มดิจิทัลน่าจะเหมาะสมกับกลุ่มเด็ก วัยรุ่น หรือผู้ใหญ่ ทั้งนี้สำหรับเด็กน่าจะจะเป็นสื่อภาพเคลื่อนไหว หรือสื่อกราฟิก การ์ตูนต่างๆ สำหรับวัดที่มีนักท่องเที่ยวต่างชาติมา น่าจะมีสื่อดิจิทัลภาษาอังกฤษ จีน หรือญี่ปุ่น ขึ้นอยู่ว่ากลุ่มไหนบ้างที่มาท่องเที่ยววัด ทั้งนี้การใช้โซเชียลมีเดีย รวมทั้งแอปพลิเคชันผ่านมือถือได้ทั่วถึง ต้นทุนต่ำ สะดวก รวดเร็ว ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงปริมาณ เช่น แผนที่ประกอบความจริงเสริม (Augmented reality) หนังสือมัลติมีเดีย (Multimedia book) และหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-book) โดยเน้นข่าวสารการประชาสัมพันธ์ที่ใช้สื่อเผยแพร่ธรรมและจูงใจให้ปฏิบัติธรรม เพื่อให้เกิดการรับรู้ว่าการปฏิบัติธรรมเป็นอานิสงค์ (บุญ) อันยิ่งใหญ่เหนือการทำบุญใดๆ

(2) การจัดทำเว็บไซต์ของวัดเชื่อมโยงกับทาง ททท. วัฒนธรรมจังหวัดหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การใช้โซเชียลเน็ตเวิร์ค (เช่น Facebook, Line) ถือว่าได้รับความนิยมสูงมากเป็นการเผยแพร่ธรรม รวมทั้งการใช้แอปพลิเคชันแสกน QR หรือคิวอาร์โค้ดตามแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งใช้ EBook เพื่อสอนปฏิบัติธรรมเบื้องต้น เช่น สอนมนต์และหรือกำหนดลมหายใจ ทั้งหมดนี้ใช้ร่วมกับคติธรรม คำกลอนและสุภาษิตสอนธรรม โดยสอนสุภาษิตตามต้นไม้ในวัดถือว่าทำให้คนได้รู้ นอกจากนี้การไหว้พระ 9 วัด ส่วนใหญ่ได้ผลในเรื่องการทำบุญ อาจจะเพิ่มเพลงธรรมเข้าไปช่วยในระหว่างนั่งรถไปยังวัดต่างๆ

(3) ผู้จัดโปรแกรมการท่องเที่ยวควรเสริมโครงการศูนย์การเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาเข้าไปในโปรแกรมการท่องเที่ยว โดยมีพระ/ผู้ปฏิบัติธรรม/ครูที่สอนให้ความรู้เชิงธรรม โดยเทคนิคการสอนที่น่าสนใจ มีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง คือ (1) พระ/ครู/ผู้เชี่ยวชาญธรรม

(2) การสร้างบรรยากาศ สถานที่ที่เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติธรรม (3) เทคนิคการสอนต่างๆ ที่น่าสนใจ เช่น ข่าวสารและสื่อที่ใช้ประกอบ หรืออาจจะใช้เทคโนโลยีดิจิทัล หรือใส่โปรแกรมการสอนธรรมเข้าไปในหุ่นยนต์หรือตุ๊กตาดูแลในวัดก็ได้

(4) ผู้จัดโปรแกรมการท่องเที่ยวควรเพิ่มโปรแกรมการท่องเที่ยวตามเส้นทางแสวงบุญสู่เส้นทางแสวงธรรม โดยใช้หลักไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อพัฒนาจิตใจและปัญญา โดยการฝึกสมาธิในทุกอิริยาบถ การกำหนดลมหายใจเบื้องต้น รวมทั้งนันทนาการเชิงธรรมให้เหมาะกับกลุ่ม เช่น กลุ่มเด็กใช้เพลงธรรม กลุ่มผู้ใหญ่ใช้การกำหนดลมหายใจเข้าออก ร่วมกับการใช้โยคะเชิงธรรม นอกจากนี้การไหว้พระ 9 วัด ส่วนใหญ่ได้ผลในเรื่องการทำบุญ อาจจะเพิ่มเพลงธรรมเข้าไปช่วยในระหว่างนั่งรถไปยังวัดต่างๆ การแสวงบุญ/แสวงธรรม คือการทำบุญเป็นธรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งสามารถนำหลักการไปใช้ในชีวิตประจำวันและจะนำไปสู่ความสุขต่อไป

(5) การบริหารจัดการและพัฒนาวัด คณะกรรมการวัดควรจัดทำแผนผังภายในวัด และโบราณสถาน รวมทั้งเน้นอัตลักษณ์ของอุทยานให้เห็นถึงคุณค่าความเป็นมรดกโลกประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม ควบคู่ไปกับการทำบุญ/ทำทาน/ไหว้พระ/การปฏิบัติธรรมพร้อมกับการท่องเที่ยวตลอดจนการสร้างจิตสำนึกในการรักษาและเรียนรู้มรดกทางวัฒนธรรมในอุทยานจะมีความเป็นมาของโบราณสถานตั้งแต่ในอดีต ดูแล พัฒนาพื้นที่ และรักษาความสะอาดโดยให้ชาวบ้านมีส่วนร่วม เช่น การพัฒนาลานธรรม เป็นต้น นอกจากนี้การบริหารจัดการและพัฒนาวัดให้วัดเป็นศูนย์กลางชุมชน วัดก็จะเป็นที่สร้างงาน สร้างอาชีพให้กับชุมชนด้วย

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป Recommendation for future research

1) นวัตกรรมชุมชน เพื่อการเรียนรู้ธรรมและปฏิบัติธรรมที่ประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้เกิดชุมชนธรรมปฏิบัติธรรมอย่างยั่งยืน

2) นวัตกรรมนันทนาการเชิงธรรมเพื่อการเรียนรู้ ปฏิบัติธรรม สำหรับกลุ่มเด็กและวัยรุ่น โดยเป็นโครงการร่วมมือระหว่างภาครัฐ สถาบันการศึกษา และชุมชน สำหรับกลุ่มนักเรียน นักศึกษา ในระดับประถม มัธยม และอุดมศึกษา

3) การสร้างสรรค์โปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงธรรมปฏิบัติธรรมในแหล่งท่องเที่ยววัด จำแนกลักษณะภูมิประชากรศาสตร์ของไทย

4) การบูรณาการทฤษฎีสิ่งกระตุ้น ให้เกิดการตอบสนอง ร่วมกับการสอนศีล สมาธิ ปัญญา

5) การพัฒนากลยุทธ์นวัตกรรมการตลาดดิจิทัล (Digital marketing innovation strategy) เพื่อการเรียนรู้ธรรมและปฏิบัติธรรมผ่านสื่อดิจิทัล

6) นวัตกรรม เสริมสร้างความแข็งแกร่งเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับธุรกิจขนาดย่อมในชุมชน

References เอกสารอ้างอิง

Diegmann, P., Basten, D., & Pankratz, O. (2017). Diegmann, P., Basten, D., & Pankratz, O. (2017).

<https://vietnamlabor.wordpress.com/2015/08/27/how-to-get-ultimate-customer-satisfaction-in-hospitality-industry/>

Expectation–confirmation theory) (Diegmann, Basten, & Pankratz, 2017)

<https://www.pmi.org/learning/library/influence-communication-client-satisfaction-information-system-projects-10605>

รายงานสรุปจำนวนวัด พระภิกษุ และสามเณรในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

http://aya.onab.go.th/index.php?option=com_content&view=article&id=175&Itemid=123

http://www.bic.moe.go.th/newth/index.php?option=com_k2&view=item&id=3467:historic-city-of-ayutthaya&Itemid=294